

הלכות שביתת יום טוב פרק א

הקדמת הלכות שביתת יום טוב

המצוות

יש בכללן שתים עשרה מצוות, שש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן,

- א. א' - לשבות בראשון של פסח
- ב. ב' - שלא לעשות בו מלאכה
- ג. ג' - לשבות בשביעי של פסח
- ד. ד' - שלא לעשות בו מלאכה
- ה. ה' - לשבות ביום חג השבועות
- ו. ו' - שלא לעשות בו מלאכה,
- ז. ז' - לשבות בראש השנה,
- ח. ח' - שלא לעשות בו מלאכה,
- ט. ט' - לשבות בראשון של חג הסוכות,
- י. י' - שלא לעשות בו מלאכה,
- יא. י"א - לשבות בשמיני של חג,

יב. י"ב - שלא לעשות בו מלאכה.

וביאור שביתת ימים אלו בפרקים אלו.

המצוות בספר המצוות

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנט

והמצוה הקנ"ט היא שצונו לשבות ממלאכה ביום ראשון שלפסח והוא אמרו
ית' ביום הראשון מקרא קדש.

ודע זו ההקדמה.

והיא כל מה שנאמר בו מקרא קודש בא בפירושו קדשהו.

וענין קדשהו - שלא תעשה בו מלאכה אלא מה שמיוחד באכילה כמו
שביאר הכתוב .

וכבר קדם לנו לשון אמרם האי שבתון עשה הוא. כלומר כי כל יום שאמר
האל בו שבתון כאילו אמר שבות! או תשבות! ואלו כלם הם צווים בשביתה,
ושבתות י"י נקראו ימי המועדים כלם. רוצה לומר ימים טובים.

וכבר בא בתלמוד במקומות רבים אמרם יום טוב עשה ולא תעשה הוא.
כלומר כי ביטול המלאכה בכל יום טוב עשה הוא ועשיית המלאכה המוגבלת
היא מצות לא תעשה.

ולכן מי שעשה בו מלאכה מוגבלת עבר על מצות עשה ולא תעשה .

וכבר התבארו משפטי שביתה זאת במסכת יום טוב:

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קס

והמצוה הק"ס היא שצונו לשבות ממלאכה בשביעי שלפסח והוא אמרו
יתעלה וביום השביעי מקרא קדש :

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קסב

והמצוה הקס"ב היא שצונו לשבות ממלאכה יום עצרת והוא אמרו יתעלה
וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש:

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קסג

והמצוה הקס"ג היא שצונו לשבות ממלאכה יום ראשון שלתשרי והוא אמרו
יתעלה (ש) בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון. וכבר קדם לך
לשון אמרם האי שבתון עשה הוא:

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קסו

והמצוה הקס"ו היא שצונו לשבות ממלאכה ביום ראשון שלחג הסוכות והוא
אמרו יתעלה (ש) ביום הראשון מקרא קדש:

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קסז

והמצוה הקס"ז היא שצונו לשבות ממלאכה ביום שמיני שלחג הסוכות והוא
אמרו יתעלה (ש) ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם.

ודע שזאת השביתה המוטלת עלינו בכל יום ויום מאלו הששה ימים דינם
דין אחד. ולא יוחד ליום מהם זולת אחר בשביתה זולת השביתה ההיא. וכן
אוכל נפש מותר לנו לעשותו בכל יום טוב. ולכן יהיה דין השביתה ההיא דין
אחד כולל כל יום טוב.

וכבר התבארו משפטי השביתה הזאת כלם במסכת יום טוב.

אולם השביתה המוטלת בשבת ויום הכיפורים היא גם כן השביתה ההיא בעצמה ותוספות רבות. כי אינו מותר בשני ימים אלו אוכל נפש.

ויש גם כן דברים מותרים ביום טוב ואסורים בשבת ואעפ"י שאינם אוכל נפש כמו שהתבאר במסכת יום טוב :

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכג

והמצוה השכ"ג היא שהזהירנו מעשות מלאכה ביום ראשון שלפסח והוא אמרו (בא יב) כל מלאכה לא יעשה בהם:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכד

והמצוה השכ"ד היא שהזהירנו מעשות מלאכה ביום שביעי שלפסח והוא אמרו כל מלאכה לא יעשה בהם. רוצה לומר הראשון והשביעי:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכה

והמצוה השכ"ה היא שהזהירנו מעשות מלאכה ביום עצרת והוא אמרו בו (אמור כג כא פנחס כח) כל מלאכת עבודה לא תעשו:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכו

והמצוה השכ"ו היא שהזהירנו מעשות מלאכה ביום ראש השנה והוא אמרו בו (אמור כג כה פנחס כט) כל מלאכת עבודה לא תעשו:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכו

והמצוה השכ"ז היא שהזהירנו מעשות מלאכה ביום ראשון שלחג הסוכות והוא אמרו בזה היום (אמור כג לה פנחס כט) כל מלאכת עבודה לא תעשו:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שכח

והמצוה השכ"ח היא שהזהירנו מעשות מלאכה ביום שמיני עצרת והוא אמרו בו (אמור כג לו פנחס כט) כל מלאכת עבודה לא תעשו:

ודע שאלו הששה ימים טובים כל מי שיעשה מלאכה אי זו שתהיה באי זה יום שיהיה מהם לוקה אלא אם כן תהיה המלאכה ממנה שיצטרך באוכל נפש כמו שבא הכתוב באחד מהם (בא יב) אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. והוא הדין לשאר ימים טובים. וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת ביצה:

פרק א: כללי מלאכת יום טוב

מצוות שביתת יום טוב

א.

ששת ימים האלו שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה, שהן (א) ראשון (ב) ושביעי של פסח, (ג) וראשון (ד) ושמיני של חג הסוכות, (ה) ויום חג השבועות, (ו) ובאחד לחודש השביעי, הן הנקראין ימים טובים.

ושביתת כולן שוה - שהן אסורין בכל מלאכת עבודה. חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה ושתייה, שנאמר "אך אשר יאכל לכל נפש" (שמות י"ב:ט"ז):

ב.

כל השובת ממלאכת עבודה באחד מהן - הרי קיים מצות עשה, שהרי נאמר בהם "שבתון" (ויקרא כ"ג:כ"ד, ויקרא כ"ג:ל"ט), כלומר "שבות!"

וכל העושה באחד מהן מלאכה שאינה לצורך אכילה, כגון שבנה או הרס או ארג וכיוצא באלו - הרי ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (ויקרא כ"ג: ועוד, במדבר כ"ח: י"ח ועוד), "כל מלאכה לא ייעשה בהם" (שמות י"ב: ז').

ואם עשה בעדים והתראה - לוקה מן התורה:

ג.

העושה אבות מלאכות הרבה ביום טוב בהתראה אחת, כגון שזרע ובנה וסתר וארג בהתראה אחת - אינו לוקה אלא אחת, "חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב":

המלאכות המותרות ביום טוב

מדאורייתא - לצורך מותר ושלא לצורך אסור חוץ מהבערה והוצאה שמותר שלא לצורך

ד.

כל המלאכות אסורות שלא לצורך חוץ מהבערה והוצאה

כל מלאכה שחייבין עליה בשבת, אם עשה אותה ביום טוב שלא לצורך אכילה - לוקה.

חוץ מההוצאה מרשות לרשות, וההבערה - שמתוך שהותרה הוצאה ביום טוב לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך אכילה.

לפיכך מותר ביום טוב להוציא קטן, או ספר תורה, או מפתח, וכיוצא באלו, מרשות לרשות:

ה.

וכן מותר להבעיר אף על פי שאינו לצורך אכילה.

ושאר מלאכות -

כל שיש בו צורך אכילה - מותר, כגון שחיטה ולישה ואפייה וכיוצא בהן.

וכל שאין בהן צורך אכילה - אסור, כגון אריגה וכתיבה ובנין וכיוצא בהן:

מדברי חכמים - איסור מלאכה שאפשר לעשותה מבערב

ה.

איסור לעשות מלאכה שאפשר לעשותה

כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב, ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב - אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה.

טעם הגזירה - משום שמחת יום טוב

ולמה אסרו דבר זה? גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מבערב ליום טוב, ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות, ויימנע משמחת יום טוב, ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות:

ו.

ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב, ואף על פי שכל הוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב, ולמה לא אסרוה? כדי להרבות בשמחת יום טוב, ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו, ולא יהיה כמי שידיו אסורות.

אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מבערב, הואיל ויש בהן עסק, אין עושין אותן ביום טוב:

כיצד, אין קוצרין, ולא דשין, ולא זורין, ולא בוררין, ולא טוחנין את החיטים, ולא מרקדין, ביום טוב.

שכל אלו וכיוצא בהן אפשר לעשותן מבערב, ואין בכך הפסד ולא חסרון:

אבל לשין, ואופין, ושוחטין, ומבשלין ביום טוב, שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון טעם, שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש.

וכן כל כיוצא באלו.

מכשירי אוכל נפש

וכן, מכשירי אוכל נפש שיש בהן חסרון אם נעשו מבערב - עושין אותן ביום טוב, כגון שחיקת תבלין וכיוצא בהן:

עוד אופנים שאסור לאפות

אפיה יותר מן הצורך

אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שיאכל בחול, ולא הותרה מלאכה שהיא לצורך אכילה אלא כדי ליהנות בה ביום טוב.

עשה כדי לאכול ביום טוב והותר - מותר לאכול בחול:

ממלאה אשה קדירה בשר, אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת.

חבית

וממלא נחתום חבית של מים, אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד.

תנור

וממלאה אשה תנור פת, אף על פי שאינה צריכה אלא לכיכר אחד, שבזמן שהפת מרובה היא נאפית יפה.

מליחה

ומולח אדם כמה חתיכות בבת אחת, אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת.

וכן כל כיוצא בזה:

יא.

הנשאר והערמה

המבשל או האופה ביום טוב כדי לאכול בו ביום, או שזימן אורחים ולא באו, ונשאר התבשיל והפת - הרי זה מותר לאכלו למחר, בין בחול בין בשבת, ובלבד שלא יערים.

ואם הערים - הרי זה אסור, ואפילו בשבת שאחר יום טוב, מפני שהחמירו במערים יותר מן המזיד:

יב.

בהמה מסוכנת

מי שהיתה לו בהמה מסוכנת - לא ישחוט אותה ביום טוב, אלא אם כן יודע שיכול לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום, כדי שלא ישחוט ביום טוב מה שיאכל בחול. וכן כל כיוצא בזה:

יג.

אין אופן ומבשלין ביום טוב כדי להאכיל גויים או כלבים, שנאמר "הוא לבדו יעשה לכם" (שמות י"ב:ט"ז) - לכם ולא לגויים, לכם ולא לכלבים.

הזמנת גוי ביום טוב

לפיכך מזמנין את הגוי בשבת, ואין מזמנין אותו ביום טוב, גזירה שמא ירבה בשבילו.

אבל אם בא הגוי מאיליו - אוכל עמהן מה שהן אוכלין, שכבר הכינוהו:

יד.

שוותפות ישראל וגוי

בהמה שחצייה של גוי וחצייה של ישראל - מותר לשחטה ביום טוב, שאי אפשר לאכול ממנה כזית בלא שחיטה.

אבל עיסה שחצייה לגוי וחצייה לישראל - אסורה לאפות אותה, מפני שיכול לחלוק הבצק.

בני החיל

בני החיל שנתנו קמח לישראל לעשות להן פת ביום טוב. אם כשנותנין פת לתינוק אין מקפידין - מותר לאפותו להן ביום טוב, שכל פת ופת ראויה לתינוק.

עיסת הכלבים

עיסת הכלבים. בזמן שהרועים אוכלין ממנה - נאפית ביום טוב:

טו.

כל זה אינו לוקה - הזאיל

המבשל ביום טוב לגויים, או לבהמה, או להניח לחול - אינו לוקה, שאילו באו לו אורחים היה אותו תבשיל ראוי להן.

עשה לנפשו והותיר - מותר להאכיל ממנו לגויים ולבהמה:

רחיצה וסיכה

היתר רחיצה וסיכה

טז.

רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה, ועושין אותן ביום טוב, שנאמר **"אשר יאכל לכל נפש"** (שמות י"ב:ט"ז) - לכל שבצורך הגוף. לפיכך מחימין חמין ביום טוב ורוחץ בהם פניו ידיו ורגליו.

גזירת מרחץ

אבל כל גופו - אסור, משום גזירת מרחץ. וחמין שהוחמו מערב יום טוב - רוחץ בהן כל גופו ביום טוב, שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד:

שבות

יז.

כל שאסור בשבת, בין משום שהוא דומה למלאכה או מביא לידי מלאכה, בין משום שבות - הרי הוא אסור ביום טוב. אלא אם כן היה בו צורך אכילה, וכיוצא בה, או דברים שהן מותרין ביום טוב, כמו שיתבאר בהלכות אלו. וכל שאסור לטלטלו בשבת - אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך אכילה וכיוצא בה. וכל שמותר בשבת - מותר ביום טוב.

ויש ביום טוב מה שאין בשבת - איסור מוקצה, שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת. מפני שיום טוב קל משבת, אסרו בו המוקצה, שמא יבואו לזלזל בו:

יח.

דוגמאות למוקצה

כיצד, תרנגולת העומדת לגדל ביצים, ושור העומד לחרישה, ויוני שובך, ופירות העומדין לסחורה - כל אלו וכיוצא בהן מוקצה הן, ואסור לאכול מהן ביום טוב עד שיכין אותן מבעוד יום ויחשוב עליהן לאכילה. אבל בשבת - הכל מוכן אצל שבת, ואינו צריך הכנה.

נולד

וכשם שהמוקצה אסור ביום טוב, כך הנולד אסור:

יט.

חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב. אבל אין יום טוב מכין לשבת, ולא שבת מכינה ליום טוב.

לפיכך ביצה שנולדה ביום טוב אחר שבת - אסורה, ואף על פי שהתרנגולת עומדת לאכילה, הואיל ומאמש נגמרה הביצה, נמצא שבת מכין אותה ליום טוב.

ואסרוה בכל יום טוב, גזירה משום יום טוב שאחר שבת.

וכן, ביצה שנולדה בכל שבת אסורה, גזירה משום שבת שאחר יום טוב:

כ.

וכשם שאסור לאכלה, כך אסור לטלטלה.

ואפילו נתערבה באלף - כולן אסורות, שהרי למחר יותרו הכל, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלפי אלפים אינו בטל.

ביצים גמורות

השוחט תרנגולת ביום טוב ומצא בה ביצים גמורות - הרי אלו מותרות, שאין זה דבר מצוי תמיד, ודבר שאינו מצוי אלא קרי לא גזרו בו:

מלאכות ביום טוב שני

כא.

זה שאנו עושין בחוצה לארץ כל יום טוב מאלו שני ימים - מנהג הוא, ויום טוב שני מדברי סופרים הוא, ומדברים שנתחדשו בגלות. ואין עושין בני ארץ ישראל שני ימים אלא בראש השנה בלבד. וב"הלכות קידוש החודש" מספר זה נבאר עיקר מנהג זה, ומאי זה טעם עושין ראש השנה שני ימים בכל מקום:

כב.

יום טוב שני, אף על פי שהוא מדברי סופרים - כל שאסור בראשון אסור בשני.

עונש יום טוב שני

וכל המחלל יום טוב שני, ואפילו של ראש השנה, בין בדבר שהוא משום שבות, בין במלאכה, בין שיצא חוץ לתחום - מכין אותו מכת מרדות, או מנדין אותו אם לא יהיה מן התלמידים.

שמחה

וכשם שהראשון אסור בספד ותענית וחייב בשמחה, כך השני.

ואין ביניהן הפרש אלא לענין המת בלבד:

כג.

כיצד, המת ביום טוב ראשון - יתעסקו בקבורתו הגויים, וביום טוב שני - יתעסקו בו ישראל.

ועושין לו כל צרכיו, כגון עשיית המיטה, ותפירת התכריכין, וקציצת הבשמים, וכל כיוצא בזה, שיום טוב שני לגבי המת כחול הוא חשוב, ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה:

ביצה שנולדה ב"ט ראשון בשני

כד.

שני ימים טובים אלו של גלויות שתי קדושות הן, ואינן כיום אחד. לפיכך דבר שהיה מוקצה ביום טוב ראשון, או שנולד בראשון, אם הכין אותו לשני, הרי זה מותר:

כה.

כיצד, ביצה שנולדה בראשון - תיאכל בשני.

חיה ועוף שניצודו בראשון - ייאכלו בשני.

דבר המחובר לקרקע שנעקר בראשון - ייאכל בשני.

וכן, מותר לכחול את העין ביום טוב שני, ואף על פי שאין שם חולי.

י"ט שני של ראש השנה

במה דברים אמורים, בשני ימים טובים של גלויות, אבל שני ימים טובים של ראש השנה - קדושה אחת הן, וכיום אחד חשובין לכל אלו הדברים, אלא לענין המת בלבד, אבל ביצה שנולדה בראשון של ראש השנה, אסורה בשני, וכן כל כיוצא בזה:

שבת הסמוכה ליום טוב ונולדה ביצה באחד מהן - אסורה בשני, וכן כל
כיוצא בביצה.

ואפילו נולדה ביום טוב שני - לא תיאכל בשבת הסמוכה לו: